

der Regel auch die sprachrechtlichen Bestimmungen aus dem Rahmenübereinkommen.“ (S. 176) Der Verfasser kann lediglich konstatieren, dass dieses Abkommen die einzige multilaterale Übereinkunft zum Minderheitenschutz in Europa überhaupt ist. Sprachgemeinschaften in Staaten, die zwar dieser Vereinbarung, jedoch nicht der Charta beigetreten sind, können sich lediglich auf die hier getroffenen sprachrechtlichen Garantien stützen. Hinsichtlich der Europäischen Menschenrechtskonvention verweist er auf die dort enthaltenen Diskriminierungsverbote, die auch sprachrechtlich von Relevanz sein können und, wie an Beispielen gezeigt wird, auch in individualrechtlichen Verfahren (jedoch nicht unter dem Aspekt des Minderheitenschutzes) zur Anwendung kommen. Erörtert wird abschließend in diesem Kapitel das gescheiterte Bestreben, die Europäische Menschenrechtskonvention durch ein Zusatzprotokoll zum Minderheitenschutz zu ergänzen.

Kapitel IV beschäftigt sich mit dem Sprachenschutz in der Europäischen Union. Neumann begründet, warum von einer systematischen Sprachenpolitik zur Förderung der Regional- oder Minderheitensprachen durch die EU nicht gesprochen werden kann. Zugleich zeigt er auf, wo im Gemeinschaftsrecht dennoch Ansätze gesehen werden könnten, um zu einem positiven Sprachenschutz zu gelangen. Interessant sind hierbei einige detailliert vorgestellte Urteile des Europäischen Gerichtshofs hinsichtlich der offiziellen Nutzung von minderheitenrechtlich geschützten Sprachen durch ausländische EU-Bürger.

Das abschließende Resümee fasst die juristischen Aspekte des Sprachenschutzes – die Klassifikation des rechtlichen Status von Minderheitensprachen sowie Potenzen und Grenzen des Sprachenrechts – für den Erhalt von existenziell bedrohten Sprachen zusammen. Überzeugend legt der Autor dar, dass „der Kampf gegen das Sprachensterben nur dann erfolgreich sein kann, wenn dieser von gesetzlichen bzw. administrativen Maßnahmen seitens des Staates begleitet wird. So löblich und wichtig ein Engagement für den Sprachenschutz von privater Seite auch sein mag, so begrenzt ist doch dessen Effektivität.“ (S. 227)

Ludwig Elle

Lenka Scholze: Das grammatische System der obersorbischen Umgangssprache im Sprachkontakt. Mit Grammatiktafeln im Anhang. Domowina-Verlag: Bautzen 2008 (Schriften des Sorbischen Instituts/Spisy Serbskeho instituta; 45), 407 S.

Kónc zańdženeho lěta wuńdže w Ludowym nakładnistwje Domowina disertacija Leńki Šolćic, kotraž so zaběra z najnowšimi změnami we wuwicu wobchadneje hornjoserbsćiny. Wona nasta w zwisku z wosebitym slědžerskim wobłukom 471 „Variation und Entwicklung im Lexikon“ na uniwersiće w Konstanzu.

Monografija ma – sudžo z titula – naročny zaměr, wopisać cyłu gramatiku aktualnje wužiwaneje wobchadneje serbsćiny z ćežišćom na rěčny kontakt. To rěka, zo so wupraji na něhdže 400 stronach k wubranym aspektam na wšěch rěčnych runinach wot fonologije a fonetiki přez morfologiju hač k syntaktiskim wosebitosćam serbsćiny. Wobkedźbuje při tym wjacore podoby hornjoserbsćiny (dialekty, džzensnišu wobchadnu rěč, spisownu rěč) a přirunuje je z rušćinu a čěšćinu a wězo z němčinu. Knihu wudospołnjeja gramatiske tabele.

Po krótkim zawođe z informacijemi wo nazběranym materialu a metodže slědženja zaběra so awtorka w druhim kapitlu z definiciju serbskeje wobchadneje rěče jako

samostatnej warietu serbšćiny. Třeći kapitl předstaji skrótka fonologiju a fonetiku tuteje wariety. Sćěhowacej kapitlě štyri a pjeć hodźitej so jako čezišćo knihi wobhladować: Tu předstajeja so gramatiske kategorije nomenow a werbow w serbskej wobchadneje rěči. W šesty kapitlu wěnuje so awtorka leksikaliskim požčonkam, prjedy hač w sedmym kapitlu skrótka někotre wosebitosće syntaksy we wobchadneje rěči wobjedna a so w zjimacym wosmym kapitlu hišće raz k swojim klučowym prašenjam a tezam wupraji.

Je kedźbyhódne, zo je so awtorka na tajki kompleksny projekt zwěriła. Jenož zdźěla je so při tym móhla na dokładniše studije zepěrać a tam namakane wuslědki ze swojimi wobkedźbowanjemi přirunować – mjez druhim we wobłukach fonetiki/fonologije a morfologije na Serbski rěčny atlas (SSA) a gramatiku H. Faski (Faške 1981) abo we wobłuku leksiki na H. Jenčowe wopisanje wuwica hornjoserbskeje leksiki (Jentsch 1999). Na druhich městnach dyrbyeše so nawopak na dosć powšitkowne podaća w gramatikach spušeć, na př. nastupajo aspekt w serbskich dialektach a syntaktiske wosebitosće, abo problematiku cyle njewobdźělanu wostajić, na př. semantiske připodobnjenje leksemow němskim.¹

Leńce Šolčić je so na mnohich městnach poradziło, dotalnu rěčespytnu diskusiju k němsko-serbskemu kontaktnej wudospolnić abo zjimać. Wažne je na př. jeje systematiske a zdźěla dosć nadrobne předstajenje nominalnych gramatiskich kategorijow kaž tež słowjesnych konjugaciskich paradigow, hdžež so rjad změnow w rěči młodeje generacije porno jich staršim a prastaršim pokazuje. Předstajenje integracije požčonkow do serbskeje gramatiki a fonetiki, wopisanje dalšeho wottwara duala a syntetiskeho preterituma abo nastaća futura z čistym infinitiwom hodža so tu jako přikłady naspomnić. Tule namaka čitar kopicu zajimawych datow, kotrež su w knize nazornje předstajene. Hladajo na to, zo měješe awtorka na polu syntaksy jenož jara mało sorabistiskich předdźělow k dispoziciji, je zrozumliwe, zo je syntaksu jenož w jara wobmjezowanym wobłuku wobdźělała.

Je jasne, zo njehodži so w tajkim kompleksnym dźěle na kóždy detail kedźbować, a tak je awtorka druhdy wažne dźěla kolegow přewidzała abo přespěšnje konkluzije sčahnyla. Zda so mi na př. dwělomne, wo změnje gramatiskeho aspekta w serbskej wobchadneje serbšćinje porno spisownej hornjoserbšćinje a katolskemu dialektnej rěčeć (s. 329), hdyž je status gramatiskeho aspekta w hornjoserbskej spisownej rěči (wo dialektach ani njerěčo) hišće z předmjetom diskusijow. Awtorka so při tym zepěra na sorabistisku literaturu, kotraž tajki gramatiski aspekt w serbšćinje potwjerdźuje, ignoruje wšak monografiju Wernera (2003), hdžež so na eksistenciji tajkeje gramatiskeje kategorije dwěluje – a to na zakładze korpusa spisowneje hornjoserbšćiny. Škoda je po mojim měnjenju tež, zo přirunuje serbski aspekt jenož z ruskim aspektowym systemom, nic pak z tym w druhich zapadosłowjanskich rěčach, wšak so zapadosłowjanski aspekt jasnje wot wuchodosłowjanskeho rozeznawa, kaž je to na př. Dickey (2000) nazornje pokazał.

¹ Kontaktlinguistiske přepytowanje Bayera (2006) drje wona naspomni, jeho wuslědki pak bohužel njeje wjace w polnej měrje wužiwać móhla. Tak je Bayer (2006, s. 95–122) na př. wužiwanje artikla w serbskich dialektach wobšěrnje wopisował – slědźerski wobłuk, kiž Šolčić w swojej knize hišće jako „desideratum“ w sorabistice widži (s. 140), wšako bě wona svoju disertaciju w lěće wudaća Bayeroweje monografije runje zakónčila. Myslu pak sej, zo by na tutym městnje we wudaću dvě lěće pozdžišo hódno było, na dźělo kolegi skedźbnić, zo by čitar sam přirunować móhl.

Jenož wo wuběrkowcy přehlad jedna so tež při předstajenju syntaktiskich wosebito-
sćow a požčonkow w serbskej wobchadneje rěči. Štož při analyzy požčonkow pobra-
chuje, je jasniše rozeznawanje staršich a nowych požčonkow z němčiny – jenož wone
móže po mojím zdaću na strukturelne změny na polu leksiki a słowotwórby pokazać.²
Tajke přirunowanje by pak sej najskejše wosebitu monografiju a wobšěrniši korpus ža-
dało.

Swoju analyzu je awtorca přewjedła na zakładze nowozdobyteho rěčneho materiala.
K tomu je wona njeformalne rozmołwy natočila a dalši ertny material na zakładze in-
strukcijow (wopisanje wobrazowych powědkow a pod.) nazběrała. Dale wužiwanju so
naprašniki kaž tež listy a e-mejlki a někotre rozhłosowe přinoški w serbskej rěči (přir.
s. 19). Tajki awtentiski material mjeńšinoweje rěče ma wězo za linguistow wulku
hódnotu a čitar by w džěle, kiž so na njón zepěra, rady něšto wjace wo tutym materialu
zhonił. W knize wšak njeje ani ličba rěčnych informatow ani wobjim nastateho kor-
pusa naspomnjenej. Za reprezentatiwny wuběrk wot slědžerki zhotowjenych trans-
kripcijow, kaž jón na př. pola Bayera (2006, s. 320–327) namakamy, njebě najskejše w
tutej publikaciji rum. Myliło pak je mje, zo drje so při wopisanju rěčnych zjawow
přikłady z rěčneho materiala cituja, zo pak njeje naspomnjene, kak buchu tute zdobyte:
Hač jedna so w konkretnym padže wo spontane wuprajenje, wo džěl rozhłosoweje
moderacije, wo pokazku z rěčaneho teksta na zakładze instrukcijow abo samo wo pře-
ložk z němčiny? A kak jeje naprašniki scyła wupadachu? Tajke informacije bychu
pomhali sčěhować, kak je awtorca k swojim hódnoćenjam materiala dóšla, a bychu k
dalšemu wuwicu abo korigowanju namjetowanym teoretiskim modelow služić móhli.
Hdyž so na př. wěštom słowjesam perfektiwny resp. imperfektiwny aspekt abo nawopak
aspektowa neutralnosć připisuje (kapitl 5) a wo podobnosći kategorijow aspekta a
determinowanosće werbow pohibowanja rěči (s. 282 sc. sc.), hdyž so wužiwanje artikla
w serbšćinje wopisuje (kapitl 4.5), móhlo so tež přeradzić, na kajke wašnje su podate
přikłady nastali. Zamjelčenje tajkich „detailow“ znjemóžni konfrontowanje z druhimi
slědžerskimi wuslědkami a tuž wědomostnu hódnotu džěla njetrjebawši kazy.

Wjace informacijow wo korpusu bych sej tež w zwisku z wopisanjom fonetiki/
fonologije serbskeje wobchadneje rěče pšała. Teza Leńki Šolčić wo opoziciji dołhich a
krótkich wokalow, kotruž widži wona tež pola indigenych słowow kaž *leć!* [le:jč] – *leć*
[leč] (s. 46) je zajimawa, žada sej pak po mojím mjenjenju trochu dokładniše wopisanje
materiala, nic jenož podawanje minimalnych porikow, wšako by so wo dosć wažnu
změnu w zwukowym systemje serbšćiny jednało. Nimo toho rozeznawatej so w słowo-

² Awtorca drje mjenuje rjad němskich požčonkow, kotraž su staršeho pochada (přir. na př.
s. 310 sc.), cyłkownje pak je jeje předstajenje w tutym wobłuku husto njedokładne. To
potrjechi na přikład jeje wuprajenja wo werbalnych kalkach (s. 303 sc. sc.): Adwerbialne
prefiksy kaž *won*, *róžno* atd. njejsu w serbskej wobchadneje rěči primarne prefiksy ze
spisowneje hornjoserbšćiny narunali, ale su so hišće ze staršeje hornjoserbšćiny zachowali,
kaž awtorca w dalšim teksće tež sama praji (s. 305). Tohodla je tež hódnočenje mylné, zo
přeložuju so w SWR „njeeksistentne němske werby kaž *hinaufnehmen – *horjebrać*“ (s. 304,
přisp. 480). Tute kalki su wjele starše a su so ze zažnje resp. srjedźnje nowoněmčiny (16.–
18. lětstotk) do serbšćiny přenesli. Tehdy njerozeznawaše němčina hišće tak konsekwentnje
mjez *auf-* ‘abstraktny woznam’ a *hinauf / herauf* ‘směrowy woznam’, kaž je to w modernej
němčinje (přir. k tutomu wuwicu na př. Hinderling 1982). Tuž je identifikacija *auf-* ze
serbskim *horje* móžna była. Tajke změny w kontaktnje rěči dyrbjeli so při słowotwórbnej
analyzy kalkow wobkedžbować.

maj *lećeć* a *leć* wokalej přez kwalitatiwny artikulaciski přiznak – wuskosć resp. šerokosć huby a wysokosć jazyka.³

Swój material je awtorka rěčespytnje wuhódnoćiła a wuslědky z dotal znatymi faktami wo hornjoserbšćinje přirunowała. Jeje kniha je w přerim rjedže analiza namakaných rozdželow a podobnosćow. Njejedna so tuž wo čisće synchronisku analyzu – k přirunowanju služachu jej pódda sorabistiskeje literatury předewšěm gramatiki spisowneje hornjoserbšćiny a studije k serbskim dialektam. Přirunuje potajkim serbšćinu 50tych do 70tych⁴ lět ze swojim rěčnym materialom ze spočatka 21. lětstotka. Hladajo na to, zo je awtorka předewšěm młodych rěčnikow (narodženych najzašo srjedž 70tych lět) nahrawała, kiž su wšitcy na serbske šule chodžili (přir. s. 19 a 37), jedna so wo dwaj wšelakej rěčnej stawaj. Přirunujetej so džensa najmlódša z najstaršej generaciju w 50tych do 60tych lětach. Přidatnje je awtorka tež rěčnikow džensnišeje stareje a srjedžneje generacije nahrawała. Tutyh pak njeliči k nošerjam wobchadneje rěče, ale k nošerjam dialekta resp. přechodneje podoby rěče mjez dialektom a serbskej wobchadneje rěču (s. 19 a 37). Serbska wobchadna rěč je po jeje definiciji předewšěm rěč najmlódšeje generacije nošerjow hornjoserbšćiny. Tutón časowy rozdžěl njeje jara wulki, za wuwice serbšćiny pak bych jón hódnoćiła jako signifikantny. Najstarša džensa žiwa generacija njeje na rozdžěl wot młodeje zwjetša w šuli serbsce čitać a pisać wuknyła⁵ (mjeńši wliw spisowneje serbšćiny) a njeje wot zažneho džěčatstwa (němskorěčnu) telewiziju a wěšće tež we wjele mjeńšej měrje rozhlós a nowiny scěhowała (mjeńši wliw němčiny w zažnej fazy přiswojenja rěče). K tomu přińdže, zo je wulki džěl tuteje generacije we wjeskach katolskeje kónčiny tehdy hišće we wjace žiwjenskich woblukach serbsce rěčała (na př. při džěle w ratarstwje), hač je to džensa móžno. Tute rozdžěle awtorka při wopisanju sociolinguistiskeje situacije serbskich katolskich wjeskow njenaspomnja abo podhódnoći, w jeje wopisanju na s. 34 sc. sc. nastanje začišć, zo je so w tutej dobjě na sociolinguistiskej situaciji přepytowaneho teritorija lědma něšto změniło. To njeby tak problematiske było, njeby-li awtorka swoju charakteristiku serbskeje wobchadneje rěče jako samostatnu warietu runje na rozdžělnu měru wliwow spisowneje rěče a němčiny na serbsku wobchadnu rěč na jednym a na katolski dialekt na druhim boku zepěrała (přir. s. 20 sc. sc.) a tuž wobě generaciji rěčnikow ze synchroniskeho hladanišća mjezsobu přirunowała.

Tohodla zda so mi jeje zarjadowanje serbskeje wobchadneje rěče jako samostatna warieta mjez dialektom a spisownej rěču dwělomne. Jeje wuslědky drje nazornje pokazuja, zo je šulske kublanje w serbšćinje swoje slědy we wobchadneje rěči młodych Serbow zawostajilo. Za tute změny wšak w mojimaž wočomaj njeje trěbne, nowy terminus k synchroniskej charakteristice serbšćiny zawjesć, ale hodža so jako wuwice dialekta/wobchadneje rěče wopisać, wšako jedna so wo rozdžěle mjez staršej a mlódšej generaciju serbsce rěčacych, kaž to awtorka na mnohich městnach sama naspomni. Wona definuje wobchadnu rěč jako warietu, kotraž je nastala přez wjetšu geografisku a socialnu mobilitu ludźi a wužiwa so we wjace socialnych domenach a na wjetšim geografiskim terenje (s. 26 sc.). Tuta definicija pak njewotpowěduje scyła korpusej, kotryž je zakład za jeje přepytowanje serbskeje wobchadneje rěče. Nawopak – geografiski teren, z kotrehož jeje informanća pochadžeja, je mjeńši hač přestrjeń katolskeho dia-

³ Samsne plaći tež za jeje přikłady z „dołhim“ a „krótkim“ /o/.

⁴ Wšako bu rěčny material za tute sorabistiske džěla w lětdžesatkomaž po založenju Instituta za serbski ludospyt w Budyšinje nazběrany. Za gramatiku Faski (Faške 1981) buchu tež starše teksty ze serbskeje literatury do materiala zapijate.

⁵ Podobnje pisa awtorka tež na s. 35 sc. sc.

lekta a tež nastupajo socialny pochad su jeje informanća homogeniša skupina (s. 19, 32). Awtorka definuje potajkim serbsku wobchadnu rěč jako mjezystopjeń mjez dialektom a standardnej rěču – nic pak z hladanišća funkcionalnosće rěče, ale z hladanišća „pochada“ jeje rěčnych zjawow. Wona rěči wo serbskej wobchadneji rěči jako warieće ze sociolinguistiskeho wida, we woprawdžitosći pak je system serbskeje wobchadneje rěče wopisala – z domenami jeje wužiwanja abo z rozšěrjenjom tuteje wariety mjez ludnosću so poprawom njezaběra. Kapitla k tutej problematice so wobmjazuja na proste twjerdženja, njeanalizuja so na př. wšelake situacije, w kotrychž je so nahrawało, njeopadawaja so daty wo nastajenju informantow k wšelakim warietam serbsčiny a informanća pochadžeja wšitcy ze samsneje rěčneje wokoliny a podobneje socialneje woršty.⁶

Hladamy-li w předležacej monografiji na wopisanje serbskeje wobchadneje rěče w zwisku z woteběracymi znajomosćemi katolskeho dialekta porno najstaršej generaciji a spisowneje rěče porno srjedźnej generaciji (přir. s. 39, ale tež Werner 1996 a 2003), bychmy dyrbjeli skerje ke konkluziji dóńć, zo ma serbsčina tendencu, město dweju jenož hišće jednu žiwje wužiwanu warietu měć, a to serbsku wobchadnu rěč; nic pak tři (dialekt, wobchadnu rěč, spisownu rěč), kaž awtorka ze swojeho slědženja sčěhuje (s. 334). Tajka interpretacija aktualneje situacije jako redukcija warietow serbsčiny hodži so tež k faktej, zo je džensa poprawom jenož hišće katolski dialekt woprawdže žiwy, tamne hornjoserbske dialekty so lědma hišće wužiwaya (tak tež awtorka, s. 35). Skónčnje so tajka redukcija tež k mnohim w knize wopisanim redukcijam w gramatiskim systemje serbskeje wobchadneje rěče hodži, na př. w kategoriji numerusa (wottwarjenje duala, s. 124 sc. sc. a 135 sc. sc.), w přiběracej ličbje indeklinabelnych słowow abo jich preferowanju (s. 66; 73; 88; 100; 299; 311)⁷, we wottwarjenju deklinacije po numeralach (s. 79), we wottwarjenju rozeznawanja refleksiwneho wot njerefleksiwneho posesiwneho pronomena (s. 67), w zhubjenju kolektiwnych numeralow (s. 73) a we mnohich analogijach – na př. přechod słowa *sel* do mask. paradigmy (s. 106), konjugacija werbow cyłkownje (s. 187 sc. sc.; 191 sc.), při komparaciji (s. 87 sc. sc.) a skónčnje tež na redukowanju leksiki słowjanskeho pochada (s. 405).

Tež dale a wjetši čišć němčiny na wobchadnu serbsčinu njeje po mojim mēnjenju argument za hódnoćenje serbskeje wobchadneje rěče jako samostatneje wariety – nawopak. Rosćaca ličba požčonkow a kalkow hodži so tež w spisownej serbsčínje mlódšich Serbow wobkedźbować – njeje jenož hišće wědomostnje wuhódnoćena⁸ – a w serbskich dialektach přiběracy wliw němčiny w najmlódšej generaciji wobkedźbować njemóžemy, dokelž wšak wužiwaya mlódži Serbja wobchadnu rěč, nic dialekt.

Wot Leńki Šoćic wopisane zjawy rěčneho kontakta hodža so potajkim derje do wobrazu stajnje so zesylnjaceho čišća němčiny na serbsku rěč, kiž je přeco hižo wažny předmjet sorabistiskeho slědženja był. Jeje přikłady demonstruja, zo so němčinje cuze kategorije serbskeje gramatiky stajnje dale wottwarjeja abo zjednorjenja (na př. dual), město nich nastawaja abo so zesylnjuja tajke, kiž w němčinje eksistuja (na př. definitnosć). Nimo toho sčěhuja serbske kategorije w swojim wuwicu husto němskim wotpowědnikam. Tole hodži so jara derje na polu nominalneje deklinacije wobkedźbować:

⁶ Sociolinguistisku charakteristiku serbskeje wobchadneje rěče, kotruž podawa na s. 34–42, ilustruje jeniče z procentualnymi poměrami mjez serbskej a němskej ludnosću w serbskich katolskich wsach.

⁷ Awtorka sama wšak rěči nawopak wo poměrnje wulkej rezistenciji přeciwo němskemu wliwje we wobłuku deklinacije (s. 330 sc.).

⁸ Je wjele nastawkow wo wliwje němčiny na spisownu hornjoserbsčinu ze synchroniskeho, nic pak z diachroniskeho stejišća.

wšelakorosć paradigmow při deklinaciji je so w serbšćinje najmlódsich rěčnikow wočiwidnje zredukowała, ličba wšelakich kóncowkow je wuraznje mjeńša, pady so zwuraznjeja skerje analytisce z pomocu artikla a prepozicijow.⁹

Njehladajo na terminologiske prašenje wokoło statusa serbskeje wobchadneje rěče a naspomnjenych drobných njedostatkow je pak kniha Leńki Šoľćic z rěčespytneho stejišća jara wažne džělo: Budže za mnohich slawistow zwonka Łužicy orientacija při slědženju we wobłuku němsko-słowjanskeho kontakta, rěčneho wuwica kaž tež kontaktno-linguistiskich prašenjow – zdobom budže tež ze žórłom, wšako namaka čitar w knize wjele rěčneho materiala. Za wšěch serbsce wuknjacych móža gramatiske tabele na kóncu knihi z wulkej pomocu při dorozumjenju w serbšćinje być: wone pomhaja, serbšćinu w katolskej kónčinje lěpje rozumić. Štož nastupa někotre tezy k wuwicu serbšćiny a naložowane metody slědženja, pokazuja so slabosće knihi, tu su na někotrych městnach dwěle a kedźbliwosć woprawnjene.

Katja Brankačec

Literatura

- Bayer, Markus 2006: Sprachkontakt deutsch-slavisch. Eine kontrastive Interferenzstudie am Beispiel des Ober- und Niedersorbischen, Kärntnerslovenischen und Burgenlandkroatischen, Berlin
- Dickey, Stephen M. 2000: Parameters of Slavic Aspect. A Cognitive Approach, CSLI Publications, Stanford
- Faßke, Helmut 1981: Grammatik der obersorbischen Schriftsprache der Gegenwart. Morphologie, unter Mitarbeit von Siegfried Michalk, Bautzen
- Hinderling, Robert 1982: Konkurrenz und Opposition in der verbalen Wortbildung, in: L. M. Eichinger (ed.): Tendenzen verbaler Wortbildung in der deutschen Gegenwartssprache, Hamburg, s. 81–106
- Jentsch, Helmut 1999: Die Entwicklung der Lexik der obersorbischen Schriftsprache vom 18. Jahrhundert bis zum Beginn des 20. Jahrhunderts, Bautzen (Spisy Serbskeho instituta; 22)
- SSA: Sorbischer Sprachatlas, bearbeitet von H. Faßke, H. Jentsch und S. Michalk, Band 1–10, Bautzen 1965–1986; bearbeitet von H. Faßke, Band 11–15, Bautzen 1975–1996
- Werner, Eduard 1996: Studien zum sorbischen Verbum, Bautzen (Spisy Serbskeho instituta; 13)
- Werner, Eduard 2003: Die Verbalaffigierung im Obersorbischen, Bautzen (Spisy Serbskeho instituta; 34)

⁹ Wo přiběracym wužiwanju prepozicijow so Šoľćic bohužel jenož připódlu wupraji a njeje na př. časte wužiwanje prepozicije *wot* + genitiw město čisteho genitiwa abo posesiwneho adjektiva přepytowała.